

ПРЕВОЂЕЊЕ У ДИГИТАЛНОМ ДОБУ

Садржај

Утицај дигиталне технологије на процес превођења без сумње се може описати као немерљив и трајан. На сваком кораку савременог живота видљива је својеврсна „преводиличка револуција“: бесплатне онлајн преводиличке базе са отвореним приступом, електронске термилошке базе, преводиличке апликације на паметним телефонима, Гуглов преводац. Социолошке, културне и политичке последице које дигитализација превођења оставља на сам процес превођења јесу радикалне и далекосежне. Анализирајући промене у преводиличкој пракси настале услед распрострањености дигиталне технологије у овој професији, ауторка рада залаже се за савременији приступ настави превођења. У добу у ком светом влада информациона технологија, и теоретичарима и практичарима је потребно једно битно другачије поимање превођења у односу на поставке класичних транслатолошких школа.

Кључне речи: превођење, дигитално доба, дигитална технологија, транслатологија, настава превођења.

1. Уводни део

Иако живимо у добу које бисмо могли назвати информационим добом због значаја који информације и информационе технологије имају у обликовању друштва, приметан је дуализам мишљења када се говори о дигиталном добу, а посебно о превођењу у дигиталном добу. Наиме, постоји опасност да заузмемо превише „назадан“ или превише „напредан“ став: први би говорио о некаквом давно прошлом, златном добу превођења када су преводиоци умели правилно

да пишу, да се лепо изражавају, а читање им је био омиљени и свакодневни хоби, те су знали много битних и мање битних појединости без консултовања са најбољим пријатељем Гуглом; други – напредни став – би тврдио да имамо лагодност да живимо у дигиталној садашњости која је доба отелотворених чуда и испуњених (не)могућности аутоматског превођења које ће окончати преводачке муке и допринети свеопштем споразумевању људске врсте у милсекундама.

Прихватајући разлоге за оправданост тврдњи да је златно доба превођења прошло, ауторка овог рада ипак не жели да негира важност дигиталних технологија у области превођења. Оне евидентно утичу на усвајање страних језика, разумевање контекста, начин и садржај комуникације, општу информисаност – све оне елементе који чине предуслов за добро превођење. Свеprisутност дигиталних извора у нашим животима је неизбежна, а порицање њихове важности за преводачку професију подразумевало би одбацивање безбројних електронских извора које нам нуди инфраструктура Интернета. Међутим, тешко је одупрети се утиску да развој нових технологија, у одређеној мери, оживљава старе идеје. Идеја „мреже” (Интернета) као глобалног репозиторијума, својеврсне збирке људске интелигенције и човекових постигнућа, представља конкретизацију идеје старе колико и људска писменост. Дакле, највећи део напора дигитализације усмерен је ка обједињавању знања, олакшавању доступности података, брзом и ефикасном информисању (неки ће рећи псеудоинформисању), економичном проналажењу неопходног садржаја, што говори о дигитализацији као друштвеном феномену који не подржава раслојавање – социјално, економско, културно, политичко, расно, полно, старосно итд, те је самим тим оличење (радикалне) демократизације. Имајући у виду разноликост и доступност разних врста садржаја, живот се у великој мери преноси на Интернет, што је олакшано виртуелном природом дигиталног простора. Не треба да изненађује што се сличан трансфер десио и у преводачкој професији. Према размишљањима Мануела Кастелса, једног од водећих савремених теоретичара информацијског доба, људско друштво је на прагу уласка у културни образац друштвене интеракције и организације, чији је најважнији елемент информација, чији проток у виду порука и слика чини основу друштвене структуре. Дакле, са-

брано људско знање и друштвена организација омогућавају стварање једног новог света (уп. Castells 2000: 501). У том другачијем свету у ком се динамика генерише у дигиталном простору, превођење дигиталних информационих садржаја може бити једно од доминантних облика стварања, које води ка поистовећивању окружења широм света.

2. Неколико транслатолошких феномена

Једно од суштинских питања са којим се превођење суочава у дигиталном добу јесте питање како се језик као средство комуникације мења услед коришћења нових преводачких извора, алатки, техника. Ако су време и новац постали фактори који формирају управљање преводачким активностима (енгл. *translation management*), какве последице то може оставити на квалитет превода? На пример, процењено је да писање, редиговање и објављивање једне странице текста на светском тржишту кошта око 200 америчких долара. Ова цена стиже до 1.200 долара ако је исту страницу потребно превести на 24 службена и радна језика Европске уније. Дакле, једна реченица на одређеном језику генерише још 23 (или 24) реченице у европском контексту. Имајући у виду изузетно високу цену превођења европског примарног и секундарног законодавства на све службене језике уз језике земаља кандидата, сасвим је јасно зашто су се институције ЕУ определиле за коришћење преводачке технологије, односно обавезну употребу преводачких меморија и терминолошких база током превођења правних тековина. На тај начин, све што је једном преведено и прихваћено као правилно не мора поново бити предмет преводиоачевог размишљања, јер се преводни еквиваленти већ налазе у терминолошкој бази, а веће синтаксичке целине су запамћене у преводачкој меморији.

Ипак, позиција преводиоца који користи преводачку меморију није нужно идеална као што се може учинити на први поглед. С обзиром на чињеницу да већина преводаца која користи преводачке алатке није прошла формалну обуку за њихово коришћење, закључујемо да су они самоуки. Морамо приметити да у том смислу највећу улогу играју разни форуми на Интернету где ко-

рисници једни другима брзо и симплификовано објашњавају како се одређени софтвери употребљавају. Преводиоци који препознају проблеме у софтверу углавном се могу поделити на оне који упорно покушавају да их реше и оне који одустају. Приметно је да преводиоци проблеме решавају у комуникацији једни са другима (макар то била и електронска комуникација), а не у комуникацији са софтвером иако је произвођач софтвера као главну предност производа који нуди на преводилачком тржишту навео директну комуникацију са софтвером као могућност решавања проблема. Оваква интеракција преводаца у простору који је створила дигитална технологија не познаје географске, нити културне границе и доводи до својеврсног умрежавања свих који се баве преводилачком професијом. Чим се информације пошаљу у дигитални свет, подразумева се да ће изазвати реакцију и да ће доћи до размене информација. Постоји много показатеља овакве дигиталне интерактивности: осам од десет корисника Интернета користи друштвене мреже, 500 милиона њих свакодневно активно користи Твитер, а тржишна вредност компанија попут Гугла, Фејсбука и поменутог Твитера обрачунава се на основу количине приватних података о својим корисницима којом располажу у случају да одлуче да такве приватне податке понуде за комерцијалну употребу.

И превођење игра своју улогу у економији која почива на размени информација. На пример, у настојању да преведе свој сајт на више од 65 језика, Фејсбук се дуго ослањао на своје кориснике – читава једна армија преводаца волонтерски је радила на дисеминацији ове друштвене мреже широм света. Данас се њихов број утростручио: довољно је да се преко апликације „Facebook Connect“ повежете са тзв. Фејсбуковом заједницом и добићете помоћ за превођење сајта или апликације на језик који подржавају Фејсбукови преводиоци. Наравно, помоћ се пружа бесплатно и данас је користи петнаест хиљада партнерских сајтова. Тешко је замислити колико би коштало и колико би трајало превођење ове друштвене мреже на све те језике, стога је јасно зашто је донета одлука да корисници буду уједно и преводиоци. У пракси се показало да то што неки првобитни преводи нису били врхунског квалитета није суштински утицало на сам квалитет услуге коју ова друштвена мрежа пружа, јер су врло брзо

неки други корисници исправили првобитне пропусте и поправили нејасноће. Са преводилачког аспекта, интересантно је посматрати како су корисници услуге, који би у неком другом добу плаћали за превод, преузели на себе и функцију пружалаца услуге. Дакле, традиционално тројство у превођењу „наручилац услуге → пружалац услуге → корисник” трансформисало се у „наручилац услуге → пружалац услуге = корисник”. Не може се рећи да овако урађен превод нема комерцијалну вредност, јер сама чињеница да постоји 1,9 милијарди дневно активних корисника Фејсбука то демантује.

Нажалост, брисање граница у дигиталном свету не подудара се са ситуацијом у стварном свету. Политичка реалност говори да је у Европи и Азији успостављено двадесет седам хиљада километара нових међудржавних граница у односу на период од пре 30-так година. Данас имамо скоро четири пута више држава чланица Уједињених нација него што их је било на првом генералном заседању у Лондону 1946. године. Социјална и економска демаркација приметна је не само на нивоу држава, већ и у урбаним срединама: скоро у сваком главном граду постоје ограђени делови града покривени надзорним камерама и заштићени приватним обезбеђењем.

У том контексту раслојавања, не може се размишљати о важности превођења у свету граница, а да се не помене улога превођења за јавне службе (енгл. *public service interpreting*) у политичкој реалности у којој су милиони миграната/ избеглица/ азиланата са подручја Блиског истока променили пребивалиште током претходних неколико година. Егзодус Сиријаца, који УНХЦР назива савременим миграцијама, представља својеврсни феномен дигиталног доба, јер се избеглице, по први пут до сада, ослањају на производе савремене технологије као што су паметни телефони како би сазнали које су безбедне руте, гранични прелази, избеглички кампови. Они до те мере постају зависни од информација које ће пронаћи захваљујући модерној технологији да током преласка Медитерана мобилне уређаје пакују у непромочиве пластичне кесице (Inghilleri 2017: 8). Паметни телефон, односно начин комуникације који он омогућава, ствара везу између миграната и њиховог претходног, садашњег и будућег места боравка: разговарају са члановима породице који нису кренули у избеглиштво, долазе до сазнања о месту у ком тренутно бораве (географске

карте, информације о камповима, могућим преноћиштима, бесплатним оброцима) и о будућој дестинацији (џи-пи-ес координате, ред вожње аутобуса, возова и сл) (Inghilleri 2017: 9).

Улога преводаца који раде усред мигрантске кризе је огромна, јер они, пре свега, треба да буду културни медијатори – лица која ће преносити значење речи са једног језика на други узимајући у обзир културолошке и социолошке разлике између две културе у контакту. С обзиром да је контекст у ком раде често драматичан, а хитност да се комуникација преведе неизбежна, преводиоци који се упуштају у ову врсту јавне службе морају проћи прописну и адекватну обуку за рад у напетим и тешким ситуацијама. Задовољавајуће знање страног језика не може никако бити довољан услов за рад са критичним групама.

3. Трансформисање наставе превођења

Не спорећи да савремена преводачка обука не сме да занемари традиционалне приступе, јер се највећа предност сваке преводачке школе огледа у спрези модерног и традиционалног, сматрамо да је добар наставник преводачких вештина дужан да уведе део поменутих савремених феномена у учионицу. Његов задатак мора да садржи повезивање дигиталне реалности и преводачког позива, јер школовање преводаца који неће имати развијену свест о дигитализацији преводачког тржишта не обећава тим преводиоцима професионални успех. Успешан преводац у XXI веку мора бити обучен да користи, али и критикује дигиталне медије уместо да време, наш драгоцен ресурс, троши по форумима трагајући за одговорима.

Нешто конкретније, часови превођења би морали да укључе превођење електронских садржаја, коришћење терминолошких база, проучавање истраживачких техника неопходних да би се разумео контекст и да би се дошло до података неопходних за прецизност превода и, најзад, основе коришћења преводачких меморија како будући преводиоци не би били неписмени у сопственом писму. Дигиталне технологије које се користе у сфери превођења називају

се преводилачке технологије, што би уједно био врло адекватан назив за курс који би за циљ имао да будуће преводиоце уведе у неизбежан свет дигитализације у преводилаштву.

Имајући у виду да и традиционалне теорије превођења наводе да преводилац мора бити радознао и спреман на целоживотно усавршавање и учење, изазови дигиталног превођења не смеју за савременог преводиоца бити несавладиви. Мора се прихватити чињеница да се дигитална револуција десила и у области превођења да не бисмо школовали преводиоце обучаване на традицији писаног и штампаног текста који не умеју да разумеју, анализирају и преведу дигитални садржај који поред текста садржи аудио и видео снимке, слике, софтвере, компјутерске програме, вебсајтове, видео игрице, графичке анимације, разне виџете. Поред решавања преводилачких проблема, савремене студије превођења треба да укључе стратегије за *локализацију*, односно превођење, изградњу и адаптацију терминологије ради очувања разноликости и функционалности појединачних језика у ширењу специјализованог знања и информација. Опште је познато да су економски слабије развијене земље у којима се говоре мали језици пасивни примаоци научно-технолошких иновација из развијених земаља, а самим тим и савремене терминологије која прати развој науке и технике. Стога локализација у овим језицима представља неку врсту противтеже глобализацији. Пим дефинише локализацију као „припрему, кројење или прилагођавање производа за нову ситуацију“ (Рут 2010: 121). Дакле, током трансфера знања и информација из економско и научно напредних друштава у мање напредне земље, потребно је производ културно и језички прилагодити локалном тржишту, одакле је и потекао термин „локализација“. С обзиром да се стратегије локализације у највећој мери примењују на технолошке производе, тимови стручњака који раде на локализацији производа, поред преводилаца, требало би да укључе инжињере, терминологе, маркетиншке стручњаке, правнике (Рут 2010: 121). Приликом локализације, јавља се све већи изазов да се очува функционалност специјализованог дискурса у „малим“ језицима у којима су присутни проблеми термилошке неизграђености, неуређености и непостојања адекватних термилошких и лексикографских ресурса.

Имајући у виду све наведене транслатолошке феномене, она два добро позната опречна става традиционалних школа превођења где је, с једне стране, све могуће превести, а с друге ништа није могуће превести тако да значење буде еквивалентно, полако се трансформишу у тврдњу да је значење размењиво и преносиво са једног језика / медијума на други (енгл. *interchangeable*). Ако сам медијум у извесној мери обликује превођење, било да је у питању перо, оловка, штампарска преса, персонални рачунар или паметни телефон, може се претпоставити и да само превођење оставља некаквог трага на медијум.

Имајући у виду да комуникација у XXI веку првенствено подразумева дигиталну комуникацију, неопходно је да преводиоци буду обучени за дигитално превођење како би били конкурентни на преводилачком тржишту. Оно што може да буде олакшавајућа околност у савлађивању дигиталне технологије јесте да је то врло слично учењу страног језика. Технологија је, сама по себи, један засебан језик, који је, као и током учења било ког другог страног језика, потребно вежбати, говорити и користити свакодневно да би се тај језик савладао. Могућност да се текст, слика или звук претворе (преведу) у дигитални запис означава преношење значења, односно контекста на сличан начин као што се превођењем преноси порука са једног језика на други.

4. Закључак

На основу описаних технолошких, друштвених, економских и транслатолошких појава, стиче се утисак да наставу превођења, макар на академском нивоу, треба прилагодити савременом добу како би дипломирани преводиоци били спремни да одговоре на захтеве тржишта. Факултети, као и предавачи, треба да препознају транслатолошке потребе које намеће живот у дигитално-информатичком добу и да студентима понуде осавремене курсеве (и студијске програме) који ће бити усклађени са достигнућима науке и технологије, као и друштвеним потребама. Методика наставе, наставна помагала, наставни програми, материјали и приручници треба да буду

осмишљени на начин да студент, који је будући преводац, уме да препозна предности рада и живота у друштву обогаћеном технолошким изумима.

Извори и литература

Castells, Manuel. *The Rise of the Networked Society*. London: Blackwell Publishing Ltd, 2000.

Cronin, Michael. *Translation in the Digital Age*. Oxon: Routledge, 2013.

Inghilleri, Moira. *Translation and Migration*. London and New York: Routledge, 2017.

Pym, A. *Exploring Translation Theories*. London and New York: Routledge, 2010.

Mirjana Daničić

University of Belgrade

Faculty of Philology

TRANSLATION IN THE DIGITAL AGE

Summary

The influence of the digital technology on the translation process can be described as immeasurable and continuous. In everyday life we can easily see the signs of a certain “revolution in translation”: free online translation bases with open access, online terminology bases, translation Apps for smart phones, Google Translate. Social, cultural and political consequences of the translation digitalization on the translation process are radical and far-reaching. Analyzing the changes in translation practice made by the introduction of the widespread digital technology in this profession, the author of the paper promotes a more up-to-date approach to translation teaching. In the age of information-technology, both translatology theoreticians and translation practitioners need a different understanding of translation from the traditional schools of thought.